

О.А. Круглова, канд. екон. наук, проф. (*ХДУХТ, Харків*)
В.О. Олім, ст. викл. (*ХДУХТ, Харків*)

КОРПОРАТИВНЕ УПРАВЛІННЯ: СУТНІСТЬ І ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

У глобальному рейтингу Doing Business Україна займає 71-шу позицію (<http://www.doingbusiness.org>), демонструючи упродовж 2017–2018 рр. позитивні зміни за напрямками щодо отримання дозволів на будівництво (+5 позицій), реєстрація власності (+1 позиція), міжнародна торгівля (+41 позиція), захист міноритарних акціонерів (+9 позицій). Відзначаючи прогрес України на шляху забезпечення легкості ведення бізнесу, слід зазначити, що багато в чому це зумовлено змінами у сфері корпоративного управління, а саме імплементацією в українське законодавство механізмів викупу і продажу міноритарних пакетів акцій, які передбачені Директивою 2004/25/ЄС Європейського Парламенту та Ради про пропозиції поглинання (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1983-19>), а також прийняттям Закону «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19>), що спрощує процес трансформації підприємств, заснованих як акціонерні товариства, у інші організаційні форми корпоративного типу. Зміни корпоративного законодавства в Україні свідчать про актуальність досліджень процесів, що відбуваються у корпоративному секторі України, тенденцій щодо розвитку корпоративного управління.

Аналіз наукової літератури свідчить про численність визначень сутності корпорації та корпоративного управління. Щодо сутності корпорації то у її визначенні виділено два підходи. Відповідно першого під корпорацією розуміють будь-яке акціонерне товариство, відповідно другого – організацію, що відповідає ознакам корпоративної структури, а саме характеризується розмежуванням функцій володіння та управління, наявністю складного майнового комплексу та організаційної структури, яка здійснює підприємницьку та емісійну діяльність, формує консолідовану звітність для визначення загального обсягу та результатів діяльності. В такому разі до складу корпорацій слід уключити не тільки акціонерні товариства, а також інші господарські утворення (наприклад, групи компаній), що значно розширює склад об'єктів корпоративного управління. Проте таке широке трактування підприємств корпоративного типу суперечить діючому законодавству щодо сутності корпоративного управління. Так, відповідно чинного законодавства корпоративне управління

(<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr955863-14>) визначено як система відносин між органами товариства, акціонерами та іншими зацікавленими особами, що, з огляду на виділення акціонера як суб'єкта відносин, надає розуміння корпоративного управління як системи, що прийнятна для акціонерних товариств. Водночас у подальшому, визначаючи сутність корпоративного управління, законодавці вказують, що це система відносин між інвесторами – власниками товариства, його менеджерами, а також заінтересованими особами для забезпечення ефективної діяльності товариства, рівноваги впливу та балансу інтересів учасників корпоративних відносин (<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vr955863-14>). Об'єктивним є розуміння того, що поняття інвестор-власник товариства не тотожний поняттю акціонер (адже атрибутом акціонера є цінні папери у виді акцій). Інвестування товариства може бути здійснені у інший, ніж придбання акцій, спосіб, а саме заснування товариства з обмеженою відповідальністю, або утворення об'єднання підприємств або нового суб'єкта господарювання шляхом злиття, приєднання.

Слід відзначити відсутність єдиних стандартів корпоративного управління та виділення у світовій практиці японської, континентальної та американської моделей корпоративного управління, які відрізняються з огляду на національний менеджмент. Як відзначено у науковій літературі (А.В. Сучков, А.Д. Кінцель) визначальними елементами за цими моделями є: головні учасники корпоративних відносин, їх вплив, авторитет і поведінка; основні групи акціонерів конкретного товариства; структура володіння акціями; організаційна структура корпорації; склад правління і спостережної ради; законодавчі обмеження; вимоги до інформації, що надається, для товариств, що включаються в лістинг на біржах; корпоративні дії, що вимагають схвалення акціонерів; механізм взаємодії між основними учасниками. Відзначимо, що процеси роздержавлення та ваучеризації не призвели до появи національної моделі корпоративного управління і дотепер жодна з вказаних моделей корпоративного управління в Україні не реалізована. Розмірковуючи про тип корпоративного управління в Україні, об'єктивним є відзначення домінування власників-інсайдерів, які не мають досвіду розвитку корпоративних структур та тих, які орієнтуються на реалізацію рішень у короткостроковій перспективі. Підтвердженням є скорочення загальної кількості акціонерних товариств в Україні, зокрема в останні місяці. Так, у 2019 р. кількість акціонерних товариств в Україні скоротилась на 59 одиниць, з 14310 у січні до 14251 одиниць у березні 2019 р.